

HR_Media report – summary of Media report SIR – Croatian version

Sažetak

Načelo presumpcije nevinosti sadržano je u poglavlju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda Ustava Republike Hrvatske prema kojem je svatko nedužan i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja. Ovo materijalno ustavno pravo odražava se u svim kasnijim zakonima i podzakonskim aktima, te u statutima udruga i drugih društvenih institucija kao dio temeljnog ustavnog poretka. Na važnost ovog koncepta nužno je konstantno ukazivati, a posebno osjetljivo područje predstavlja medijsko izvještavanje o kaznenim djelima gdje je potrebno vrlo oprezno postupati kako se ne bi prekršilo načelo pretpostavke nevinosti.

Pravila o izvještavanju i medijskom prezentiranju osumnjičenih i optuženih osoba fragmentirana su u odredbama više zakona koji uređuju sudske postupke te u pravilima koja se odnose na medije. Pritom ne postoje posebne odredbe koje se odnose na osumnjičene i optužene osobe, već se općenita pravila primjenjuju i na te kategorije osoba s iznimkom pojedinih specifičnih zakonskih odredbi koje se odnose na djecu.

U Hrvatskoj, smjernice za novinare u vezi s izvještavanjem o osumnjičenicima ili optuženicima mogu se naći u Kodeksu časti Hrvatskog novinarskog društva koji donosi opće definicije prava i dužnosti hrvatskih novinara, kao i u Etičkom kodeksu za novinare i kreativno osoblje Hrvatske radiotelevizije. No, većina medijskih platformi u Hrvatskoj nema (objavljeni) etički kodeks te su prema desk istraživanju samo Hrvatska radiotelevizija i dnevne novine Večernji list objavili svoje Etičke kodekse koji su dostupni na njihovim službenim web stranicama.

Medije u Hrvatskoj karakteriziraju „snažni komercijalni televizijski pružatelji usluga, opadajući sektor tiska i živopisna mješavina tradicionalnih i alternativnih internetskih stranica“ te postoje tri medijska sektora: javni, komercijalni i “treći sektor” (neprofitni, nezavisni ili mediji zajednice). Hrvatski medijski sustav karakterizira i "slaba novinarska profesija koja ima poteškoća u postizanju zadovoljavajuće razine autonomije, snažan odnos između politike i medija, te snažna uloga države u medijskom sustavu.

Za ovo istraživanje provedeno je nasumično uzorkovanje članaka u: 5 nacionalnih dnevnih novina s najvećim tiražom (Večernji list, Jutarnji list, 24 sata, Novi list, Slobodna Dalmacija), 3 tjednika (7dnevno, Globus, Nacional), 3 portala za vijesti koji nisu povezani s tiskom (Index.hr, Net.hr, T-portal) te u TV priložima koji se emitiraju tijekom glavnih vijesti u udarnom terminu na javnom javnom kanalu (HRT1 Dnevnik) i na 2 privatna kanala (NovaTV i RTL) s primarnim fokusom na vijesti i najveću gledanost vijesti. U razdoblju uzorkovanja prikupljeno je ukupno 245 vijesti. Presumpcija nevinosti nije spomenuta niti u jednom od 20 najrelevantnijih ispitanih članaka iz svih medija.

Prema sveukupnim rezultatima, većina TV vijesti primjeri su dobrog izvještavanja u skladu sa standardima. U vrlo malom broju slučajeva može se tvrditi da su povrijeđeni pojedini etički standardi - uglavnom pri korištenju fotografija žrtve ili prikaza nasilja, pri korištenju senzacionalističkih naslova u izvještavanju o osumnjičenicima ili optuženicima, ili kada se koriste arhivski materijali ili igrane scene bez navođenja izvora i bez jasne naznake da je riječ o glumljenim scenama.

U tiskanim vijestima i internetskim portalima naslov članka često se piše na senzacionalistički način, ne primjenjujući ispravan izraz za optužene, osumnjičene ili okrivljene osobe, dok je u tekstu članka to obično točno i jasno navedeno. Naslovi vijesti sadrže riječi poput "ubojica", "otmičar", "krijumčar", dok sam tekst sadrži izraze poput "osumnjičen za ubojstvo" ili "osumnjičen za krađu". Primjeri ove vrste izvještavanja zabilježeni su u više od polovice analiziranih vijesti. Dnevni tisak i internetski portali često objavljuju članke koji sadrže inicijale, dob, podrijetlo, status, mjesto boravka, pa čak i zanimanje osumnjičenih osoba, unatoč tome što su osobe još uvijek pod istragom, a njihovo podrijetlo i status nisu relevantni za priču. U odnosu na navode novinara koji redovito proglašavaju okrivljenike krivim u medijskim naslovima, prema sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava do sada nije utvrđena državna odgovornost za povredu presumpcije nevinosti.

Primjećuje se kako su mediji oprezniji kada izvještavaju o slučajevima od visokog interesa za javnosti i koji uključuju javno izložene osobe, tako da će vjerojatno koristiti izraze kao što su "osumnjičenik", "okrivljenik", "optuženik" i "osuđenik" ispravno i u skladu s kaznenim zakonodavstvom. Također, u takvim slučajevima koriste se izjave za medije državnog odvjetništva te citiraju njihovi dijelovi ili se one prenose u cijelosti.